

E K O N O M I K A

**Pod redakcją naukową
Katarzyny GŁĄBICKIEJ**

**ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO
- implikacje dla subregionu radomskiego -**

PRACE

Nr 2(15)2006

NAUKOWE

POLITECHNIKA RADOMSKA

Recenzent:

dr hab. Piotr BŁĘDOWSKI, prof. SGH

Redaktor
Barbara Jaworska-Wójcik

Korektor
Kamila Barska

Formatowanie komputerowe
Małgorzata Janiec

Copyright © by Politechnika Radomska, Wydawnictwo (2006)

26-600 Radom, ul. Malczewskiego 20A

tel. (048) 3617033 fax (048) 3617034

e-mail: wydawnictwo@pr.radom.pl

www.pr.radom.pl

ISSN 1230-6347

Utwór w całości ani we fragmentach nie może być powielany ani rozpowszechniany za pomocą urządzeń elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych bez pisemnej zgody posiadacza praw autorskich.

Wyd. I

Druk: Zakład Poligraficzny Politechniki Radomskiej

Zam. Nr 32/2006

POLITECHNIKA RADOMSKA

PRACE NAUKOWE

EKONOMIKA 2/15/2006

Arkadiusz DurasiewiczPolskie Towarzystwo Polityki Społecznej
Oddział w Radomiu**ROLA RADOMSKICH ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH
NA RZECZ RODZIN****Wprowadzenie**

Według encyklopedii organizacja pozarządowa (ang. *Non-Governmental Organization* - stąd często stosowany także w polszczyźnie skrót NGO) to organizacja obywatelska (założona przez obywateli lub ich organizacje) i działająca z inicjatywy własnej na rzecz wybranego przez siebie wycinka interesu publicznego¹.

W prawie międzynarodowym, w odróżnieniu od organizacji międzyrządowych organizacje pozarządowe grupują nie państwa, lecz osoby fizyczne lub prawne, i to z reguły z różnych krajów (najczęściej przyjmuje się, że minimum z trzech). Działają w oparciu o prawo krajowe siedziby organizacji, a powstają w wyniku nie umowy międzynarodowej, ale umowy cywilno – prawnej.

Organizacje pozarządowe bywają nazywane trzecim sektorem, obok sektora *publicznego* (władz, administracji publicznej) i *rynkowego* (biznesu, przedsiębiorczości). Organizacje pozarządowe - w odróżnieniu od organów publicznych, a podobnie jak biznes - są prywatne i powstają z inicjatywy ich założycieli (prywatnych osób), ale - w odróżnieniu od biznesu, a podobnie jak władze publiczne - działają w interesie publicznym, a nie prywatnym.

Według ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie organizacjami pozarządowymi są, nie będące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, i niedziałające w celu osiągnięcia zysku, osoby prawne lub jednostki nie posiadające osobowości prawnej utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia, z zastrzeżeniem ust. 4².

Zastrzeżenie ustępu 4 dotyczy wyłączenia z zakresu Działu II ustawy fundacji publicznych i fundacji partii politycznych.

Ustawa przyjmuje szeroką definicję organizacji pozarządowych, poza stowarzyszeniami i fundacjami do tak zdefiniowanego trzeciego sektora należą też inne podmioty takie, jak związki zawodowe, organizacje samorządu gospodarczego, czy zawodowego.

¹ <http://pl.wikipedia.org>

² Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, art. 3 ust. 2.

Pod koniec kwietnia 2004 roku w rejestrze REGON³ zarejestrowanych było⁴:

- 45 891 stowarzyszeń⁵
- 7 210 fundacji,

które w tym raporcie nazywane są „organizacjami pozarządowymi”. Gdyby jednak chciał oszacować rozmiary całego sektora pozarządowego, do liczby tej należałoby dołączyć:

- 14 000 ochotniczych straży pożarnych,
- 3 524 organizacji społecznych (komitety rodzicielskie, koła łowieckie oraz komitety społeczne),
- 17 113 związków zawodowych,
- 15 244 jednostek Kościoła katolickiego, innych kościołów i związków wyznaniowych,
- 5 515 organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego oraz
- mniej liczne grupy związków pracodawców i partii politycznych.

Tak więc, przyjmując szeroką definicję trzeciego sektora, liczy on blisko 109 tys. zarejestrowanych podmiotów.

Według standardów Wspólnot Europejskich organizacje pozarządowe są definiowane następująco⁶:

- nie wchodzi w skład żadnych struktur władz administracji państwowej, rządowej lub samorządowej,
- nie są finansowane stale z budżetu państwa (pozycja budżetu), co nie wyklucza jednorazowych dotacji,
- nie są organizacjami politycznymi, religijnymi, gospodarczymi, związkami pracowników i pracodawców, jak również nie działają pod stałą kontrolą tego typu organizacji,
- niezależne w znaczeniu: nie są fundacjami skarbu państwa lub jednostkami implementacyjnymi organów administracji państwowej.

Jak już wcześniej wspomniano termin „organizacja pozarządowa” jest dosłownym tłumaczeniem angielskiego „non governmental organization”. Coraz częstsze używanie tego pojęcia wiąże się z kryzysem pojęcia organizacja społeczna. W latach 1950-1989 w Polsce organizacje społeczne nie działały samodzielnie, a zakres i kierunki ich działania w znacznym stopniu określał scentralizowany aparat państwa⁷.

„Organizacje pozarządowe stanowią dojrzałe (na ogół) tożsamościowo struktury integrujące grupy obywateli, spełniające kilka podstawowych kryteriów, wśród których wymieniane są przede wszystkim: prywatny charakter inicjatywy, niezależność i niekomercyjność, a także – znaczny udział wolontariatu i istotna rola w kształtowaniu postaw ludzkich (zarówno osób uczestniczących w NGOs, jak i posiadających jakikolwiek z nimi kontakt).

³ Rejestr REGON, prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny, to krajowy rejestr podmiotów gospodarki narodowej utworzony na podstawie art. 41 ust. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. Nr 88, poz. 439 z późn. zm.).

⁴ M. Gumowska, J. Herbst, Podstawowe fakty o organizacjach. ..., dz. cyt., s. 4.

⁵ Bez ochotniczych straży pożarnych, które mają formę prawną stowarzyszeń.

⁶ <http://www.eswip.elblag.pl>

⁷ S. Kantyka, Organizacje pozarządowe – partner samorządu, [w:] Samorządowa polityka społeczna, pod red., A. Frąckiewicz-Wronki, WSP TWP, Warszawa 2002, s. 203.

Zgodnie z tymi założeniami organizacje pozarządowe, to organizacje prywatne (także w sensie społecznym, tj. jako instytucje grupowe; w każdym razie „niepubliczne” – nierządowe, niesamorządowe i niepaństwowe); nie nastawione na zysk (non-profit); niezależne (przede wszystkim od agend rządowych, ale także od biznesu, sponsorów itp.); w znacznej mierze ochotnicze (społeczne) wreszcie nastawione na zmianę mentalności i zachowań ludzi⁸.”

1. Funkcje organizacji pozarządowych

Działalność organizacji pozarządowych jest przejawem dążeń ludzi do zaspokajania określonych potrzeb społecznych. Bardzo trudno wymienić wszystkie obszary życia publicznego, w których działają organizacje pozarządowe. Funkcjonują one w ponad dwudziestu wzajemnie przenikających się sferach społecznych⁹.

Tabela nr 1. Pola działań organizacji pozarządowych

Pola działań (Organizacje zostały poproszone o wskazanie trzech podstawowych pól działań, a następnie wybranie jednego, najważniejszego obszaru swojej działalności.)	Procent wskazań na jedno z trzech najważniejszych pól działań	Procent wskazań na jedno najważniejsze pole działań
Sport, turystyka, rekreacja, hobby	38,6	61,7
Kultura i sztuka	11,6	26,1
Edukacja i wychowanie	10,3	43,6
Usługi socjalne, pomoc społeczna	10,0	26,6
Ochrona zdrowia	8,2	24
Rozwój lokalny w wymiarze społecznym i materialnym	6,5	20,9
Ochrona środowiska	3,6	15,8
Sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe	2,9	6,7
Prawo i jego ochrona, prawa człowieka, działalność polityczna	2,6	11,1
Badania naukowe	1,8	8,5
Wsparcie dla instytucji, organizacji pozarządowych i inicjatyw obywatelskich	1,4	14
Działalność międzynarodowa	0,7	11,3
Religia	0,3	2
Pozostała działalność	1,6	4,1

Źródło: <http://portal.engo.pl>

⁸ P. Gliński, Współpraca organizacji pozarządowych z innymi sektorami, [w:] Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim. Obywatelskie forum współpracy z władzami lokalnymi, pod red., G. Skąpska, ISS, Kraków 1998, s. 55.

⁹ S. Kantyka, Organizacje pozarządowe – partner samorządu, [w:] Samorządowa polityka społeczna. ..., dz. cyt., s. 205.

Wyniki badania organizacji z 2004 roku, podobnie jak te sprzed 2 lat, wskazują jednoznacznie, że „sport, turystyka, rekreacja i hobby” to obszar, w którym działa największy odsetek organizacji – niemal 40% wskazuje go jako najważniejsze pole swoich działań, a dodatkowe 20% twierdzi, że działa w tym obszarze, choć nie jest to najważniejsze pole ich działań.

Inne obszary, które organizacje często wskazują jako najważniejsze pole swoich działań, to¹⁰:

- kultura i sztuka (dla niemal 12% organizacji jest to najważniejsze pole działań),
- edukacja i wychowanie (wskazuje co dziesiąta organizacja),
- usługi socjalne i pomoc społeczna (podobnie jak w przypadku edukacji i wychowania – dla co dziesiątej organizacji jest to najważniejsze pole działań),
- ochrona zdrowia (dla 8% organizacji jest to najważniejsze pole działań) i
- rozwój lokalny w wymiarze społecznym i materialnym (6,5% organizacji).

W zależności od dyscypliny naukowej wymienia się różne funkcje organizacji pozarządowych. Samo słowo „funkcja” (z łac. – *functio*) oznacza czynność, działanie. Według słownika języka polskiego funkcja oznacza – działanie, funkcjonowanie, rolę¹¹.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie przedstawia sferę zadań publicznych, która obejmuje zadania w zakresie¹²:

- 1) pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób;
- 2) działalności charytatywnej;
- 3) podtrzymywania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju;
- 4) świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej;
- 5) działalności na rzecz mniejszości narodowych;
- 6) ochrony i promocji zdrowia;
- 7) działania na rzecz osób niepełnosprawnych;
- 8) promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy;
- 9) upowszechniania i ochrony praw kobiet oraz działalność na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn;
- 10) działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości;
- 11) działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych;
- 12) nauki, edukacji, oświaty i wychowania;
- 13) krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży;
- 14) kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji;
- 15) upowszechniania kultury fizycznej i sportu;
- 16) ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- 17) porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym;

¹⁰ M. Gumowska, J. Herbst, Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych – raport z badania 2004, Stowarzyszenie Klon/Jawor, ss. 10-11.

¹¹ Elektroniczny Słownik Języka Polskiego PWN 2004.

¹² Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. ..., dz. cyt., art. 4 ust. 1.

- 18) upowszechniania wiedzy i umiejętności na rzecz obronności państwa;
- 19) upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji;
- 20) ratownictwa i ochrony ludności;
- 21) pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą;
- 22) upowszechniania i ochrony praw konsumentów;
- 23) działań na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami;
- 24) promocji i organizacji wolontariatu;
- 25) działalności wspomagającej technicznie, szkoleniowo, informacyjnie lub finansowo organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3, w zakresie określonym w pkt 1-23.

W zależności od dziedziny funkcje organizacji pozarządowych są różnie wymieniane i definiowane. W pedagogice społecznej podkreśla się walory psychospołeczne i wychowawcze jakie zachodzą między członkami danej organizacji. Przykładowa klasyfikacja przedstawiona została przez I. Lepalczyk¹³:

- wspomagania rozwoju biologicznego, społecznego i kulturalnego jednostki;
- wdrażania człowieka do pełnienia ról społecznych i zawodowych;
- wzbogacania sfer życia i aktywności jednostki, tj. sfery działalności zorientowanej na zrozumienie i opanowanie rzeczywistości, na jej kształtowanie (konstruowanie) oraz poszukiwanie ekspresji i wspólnoty;
- upowszechniania wiedzy instrumentalnej i kształtowania określonych postaw;
- rozwijania i urzeczywistniania idei demokracji.

Nieco inną klasyfikację stworzył A. Kamiński wyróżniając funkcje¹⁴:

- afiliacyjną – wskazującą na potrzebę przynależności do konkretnej wspólnoty;
- integracyjną – wskazującą na konieczność więzi między rodziną a społecznością lokalną oraz narodem i społecznością ogólnoludzką;
- ekspresyjną – związaną z wyrażaniem przeżyć i upodobań, a tym samym możliwości samorealizacji.

Podział funkcji organizacji w ujęciu socjologicznym zawiera funkcje¹⁵:

- integracyjno-strukturalizacyjną;
- samorządową;
- mediacyjno-manipulacyjną;
- inicjowania zmian społecznych.

¹³ M. Winiarski, Funkcje organizacji i stowarzyszeń społecznych w środowisku lokalnym, [w:] Pedagogika społeczna, pod red., I. Lepalczyk, T. Pilch, ŻAK Wydawnictwo Akademickie, Warszawa 1995, s. 197.

¹⁴ A. Kamiński, Funkcje pedagogiki społecznej, PWN, Warszawa 1980, ss. 155-158.

¹⁵ M. Winiarski, Funkcje organizacji i stowarzyszeń społecznych. ..., dz. cyt., s. 197.

Najbardziej ogólne i kompleksowe ujęcie funkcji organizacji pozarządowych pojawia się w klasyfikacjach powstałych na gruncie polityki społecznej. Do takich klasyfikacji możemy zaliczyć typologię zawartą w amerykańskiej Encyklopedia of Social Work, która wymienia następujące funkcje¹⁶:

- przeciwdziałania dehumanizacji otoczenia człowieka w społeczeństwie;
- umożliwiania ofiarodawcy swobodnego wyboru kierunku niesionej pomocy zgodnego z własnymi preferencjami;
- zmniejszania ograniczeń wynikających z systemu demokratycznego i rynku jako mechanizmu zaspokajania potrzeb społecznych;
- kontroli społecznej wyrażanej przez osłabienie i neutralizowanie napięć i groźby konfliktów z rządem wskutek kwestionowania przyjętych celów politycznych i niekonfrontacyjnych metod rozwiązywania spornych problemów w procesie utrwalania systemu demokratycznego;
- regulowania popytu i podaży na usługi społeczne.

Najprostsza kwalifikacja dzieli funkcje organizacji pozarządowych na trzy punkty¹⁷:

- pomocy bezpośredniej – polegającą na zaspokajaniu potrzeb ważnych dla określonych społecznie, a nie zaspokojonych przez państwo czy rynek (organizacje charytatywne samopomocowe),
- kontrolne – polegające na zbieraniu informacji o działaniach administracji publicznej, jak i podmiotów gospodarczych, w zaspokajaniu potrzeb społecznych i sygnalizowaniu o zaniedbaniach, nadużyciach itp. oraz proponowaniu konstruktywnych działań poprawiających zaistniały stan rzeczy,
- innowacyjne – dokonywanie zmian w istniejącej rzeczywistości poprzez wprowadzenie nowych mechanizmów artykułowania i zaspokajania potrzeb. Organizacjami pełniącymi tę funkcję są organizacje typu *advocacy* – organizacje rzecznictwa interesów, wspierające niezależne media oraz organizacje prowadzące kompleksowy monitoring życia społecznego w oparciu o badania naukowe i opracowywanie programów zmian, a także edukację społeczeństwa.

2. Typy organizacji

Ze względu na profil aktywności organizacje pozarządowe można podzielić na następujące typy¹⁸:

- *organizacje samopomocowe* – ich specyfika sprowadza się do tego, że działają na rzecz tylko swoich członków, np. organizacja emerytów firmy X w miejscowości Y,
- *organizacje opiekuńcze* – świadczą usługi dla wszystkich, którzy tego potrzebują lub tylko dla pewnej kategorii osób, np. organizacja opieki nad dziećmi głuchymi,

¹⁶ S. Kantyka, Organizacje pozarządowe – partner samorządu, [w:] Samorządowa polityka społeczna. ..., dz. cyt., s. 206.

¹⁷ T. Schimanek, Obywatelskie nieposłuszeństwo w świetle kontrolnych i innowacyjnych zadań trzeciego sektora, [w:] Między lobbieniem a akcją bezpośrednią, pod red., P. Frączek, Wydawnictwo Zielone Brygady, Kraków 1997, s. 124.

¹⁸ M. Bury, Sektor organizacji pozarządowych w Polsce, „Pozarządowiec” 1997, nr 4-5.

- *organizacje przedstawicielskie* – reprezentują interesy jakiejś społeczności, np. społeczny komitet mieszkańców ul. X,
- *organizacje mniejszości* – reprezentują interesy osób posiadających cechę różniącą ich od innych, np. organizacja Ukraińców,
- *organizacje tworzone ad hoc* – powstają dla przeprowadzenia określonej akcji, np. organizacja zbierająca podpisy pod petycją,
- *organizacje hobbyistyczno-rekreacyjne* – zaspokajają specyficzne potrzeby członków oraz innych osób zainteresowanych daną sferą aktywności, np. organizacja filatelistyczna,
- *organizacje zadaniowe* – wykonują pewne funkcje zlecane przez władze, np. organizacja zajmująca się ochroną parku,
- *organizacje "tradycyjne"* – o bardzo szerokiej formule co do meritum, jak i osób objętych usługami, np. organizacja harcerska, związek wyznaniowy.

3. Rola organizacji pozarządowych na rzecz rodzin w Radomiu

Oprócz funkcji można także mówić o rolach organizacji pozarządowych pełnionych w społeczeństwie i państwie. Rola to między innymi znaczenie oraz stopień udziału w określonej sprawie, przedsięwzięciu, zdarzeniu.

Role jakie w społeczeństwie pełnią organizacje pozarządowe są uwarunkowane rozwojem społecznym, politycznym i gospodarczym konkretnych krajów. Dlatego wraz z rozwojem i demokratyzacją zmienia się znaczenie i rola organizacji pozarządowych. Można powiedzieć, iż przechodzą one pewnego rodzaju ewolucję od działań samopomocowo-opiekuńczych, poprzez rozwiązywanie problemów lokalnych, aż do wspólnot zdolnych do działań ogólnokrajowych o znaczeniu makropolitycznym.

Rodzina jest niezwykle istotnym środowiskiem życia. Współkształtuje ona los człowieka, wywiera najgłębszy i najtrwalszy wpływ na osobowość i zachowanie, co wynika z faktu, że jest oparta na więzach krwi. Rodzina jest ostoją w razie kłopotów, wpływa na formowanie się celów życiowych, dążeń, systemów wartości, chroni przed samotnością, warunkuje osiągnięcie powodzenia, uczy odpowiednio zagospodarować czas, dokonywać właściwych wyborów, kształtuje odpowiednie postawy, otacza miłością i wpaja zasady etyczne¹⁹.

Radom liczy 228 516 mieszkańców, co przekłada się na 84 900 gospodarstw domowych. Rodzin w mieście jest 62,9 tys. Stanowi to drugie miejsce w woj. mazowieckim. W województwie mazowieckim podregion radomski wyróżnił się najwyższym odsetkiem rodzin złożonych z małżeństw z dziećmi w stosunku do ogółu rodzin w gospodarstwach (odpowiednio 59,5% i 58,8%)²⁰.

Dysfunkcjonalność radomskiej rodziny związana jest przede wszystkim z problemem lokalnego bezrobocia, niepełnosprawnością lub długotrwałą chorobą członka rodziny, bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Dlatego też w wielu przypadkach

¹⁹ I. Pałgan, Rodzina radomska – jej problemy i zagrożenia, [w:] Diagnostyka socjalna regionu radomskiego – wybrane zagadnienia, pod red. K. Głąbickiej, Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom 2004, s. 9.

²⁰ Tamże, s. 9.

rodziny są wspierane przez organizacje pozarządowe. Pomoc ze strony trzeciego sektora pełni ogromną rolę dla rodzin mających ciężką sytuację materialną. Dość często udzielanie pomocy przez organizacje znacznie ułatwia byt rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej.

Na terenie Radomia istnieje ponad 170 organizacji i innych podmiotów pozarządowych. Organizacji i innych podmiotów pozarządowych działających w sferze spraw społecznych na terenie miasta Radomia jest 77. Organizacji pozarządowych mających w swoim zakresie czynności interwencji w sprawach – łamania praw dziecka i patologii w rodzinie, pomocy rzeczowej dla rodzin, poradnictwa dla rodziców, prowadzenia grup wsparcia dla rodziców itp. – jest kilkanaście. Poniżej opisane są wybrane organizacje mające największy wpływ na pomoc rodzinom radomskim.

3.1. Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka w Radomiu

Jest organizacją pozarządową stworzoną w 1981 roku. Ówczesny zapis statutowy mówił o komitecie, iż jest to organizacja ludzi dobrej woli lubiących dzieci, szanujących je i rozumiejących, ich dobro stawiających na pierwszym miejscu, tak w teorii, jak i w praktyce, gotowych przeciwdziałać wszelkim formom łamania praw dzieci bez względu na zagrożenie interesów własnych. Komitet działa z poszanowaniem konstytucji RP, wszelkich przepisów dotyczących praw dziecka oraz międzynarodowych konwencji i zaleceń w sprawie ochrony dziecka i rodziny, w tym szczególnie Konwencji o Prawach Dziecka oraz Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Zakres i formy działalności:

- poradnictwo pedagogiczno – psychologiczne,
- porady prawne,
- mediacje rodzinne,
- terapia indywidualna,
- terapia rodzin,
- diagnoza i terapia dzieci ofiar przemocy seksualnej,
- prowadzenie Ośrodka Interwencji Kryzysowej czynnego całą dobę.

Przy Komitecie działa Centrum Interwencyjne. Oferta kierowana jest do dzieci, rodziców lub opiekunów dzieci, pedagogów szkolnych, kuratorów, opiekunów społecznych lub innych osób, których praca związana jest z dziećmi, oraz innych osób zaniepokojonych sytuacją dzieci.

3.2. Radomskie Towarzystwo Dobroczynności²¹

RTD jest stowarzyszeniem zarejestrowanym w sądzie, posiadającym osobowość prawną, działającym dobrowolnie, na rzecz dobra wspólnego tj. członków i klientów. Terenem działania Stowarzyszenia jest obszar Radomia w RP. Towarzystwo działa od września 1994. Współpracuje z wieloma stowarzyszeniami i organizacjami pozarządowymi w kraju i za granicą między innymi: Krajowym Towarzystwem Autyzmu, Polskim Towarzystwem Polityki Społecznej, Caritas, Stowarzyszeniem Organizatorów Pomocy Społecznej, Ligą

²¹ Dane o RTD napisane na podstawie udostępnionych materiałów Radomskiego Towarzystwa Dobroczynności związanych z działalnością statutową i programami działania.

Kobiet Polskich oraz Stowarzyszeniem Menadżerów Opieki Zdrowotnej. RTD organizuje różne cykle szkoleniowe współpracując z licznymi organizacjami.

Radomskie Towarzystwo Dobroczynności zorganizowało Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej – Zespół Długoterminowej Opieki Domowej jako odpowiedź na potrzeby społeczności lokalnej i realizację tym samym założeń statutowych stowarzyszenia. Z działalności tej placówki korzysta w ramach ubezpieczenia 45 osób w tym 5 dzieci. Najczęściej są to osoby w ciężkich i długotrwałych stanach chorobowych, którym rodziny ze względu na charakter choroby oraz sytuację społeczno-ekonomiczną nie są w stanie zapewnić właściwej opieki.

Działalność Stowarzyszenia oparta jest między innymi na:

- pozyskiwaniu sponsorów (m.in. odzież, żywność, słodycze),
- organizowaniu imprez charytatywnych,
- zdobywaniu środków finansowych własnym działaniem,
- współpracy z Centrum Pomocy Charytatywnej w Warszawie,
- współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Radomiu,
- współpracy z innymi stowarzyszeniami lokalnie/w kraju,
- współpracy z grupami wolontariatu,
- długofalowych projektach pomocowych np. pomoc rodzinom wielodzietnym „Radomskie Inicjatywy Charytatywne”.

Od 2001 roku prowadzony jest przez RTD program pomocy rodzinom wielodzietnym. Uczestnikami programu są członkowie ubogich rodzin wielodzietnych z terenu miasta Radomia, znajdujący się w trudnej sytuacji życiowej, borykającymi się z różnymi problemami.

Członkowie RTD 5 lat temu, analizując lokalne potrzeby społeczne i działania podejmowane w stowarzyszeniu utwierdzili się w przekonaniu, że istotną grupę osób potrzebujących pomocy stanowią w Radomiu rodziny wielodzietne (wybrane zostały te najliczniejsze). Ustalono, że projekt nie powinien obejmować jednorazowych działań dla wielu odbiorców, ale skupić się na mniejszym gronie i być w miarę możliwości realizowany długofalowo. Poza tym dzięki długofalowości projektu możliwe jest dla RTD wsparcie również na innych płaszczyznach np. wychowawczej, psychologicznej, prawnej.

Programem objętych było najpierw 8 rodzin wielodzietnych znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej z terenu miasta Radomia, w sumie 89 osób, w tym dzieci i młodzież stanowiła grupę 74 osób. Na łączną liczbę rodziców – 15 osób, tylko 3 pozostawały w zatrudnieniu, a pozostałe zasiadały szeregi osób bezrobotnych bez prawa do zasiłku. Działania RTD na rzecz biednych rodzin wielodzietnych wypełniają lukę między pomocą MOPS. a własnymi możliwościami tych rodzin. Rodzice muszą czynić wiele starań o zabezpieczenie bytu (na bardzo niskim poziomie) sobie i dzieciom przy jednoczesnej redukcji wydatków do minimum. W 2005 r. na potrzeby programu RTD poszerzyło zasięg pomocy dla rodzin wielodzietnych, o podopiecznych Rejonu Pracy Socjalnej Nr 10 MOPS. Były to rodziny z 6, 5 i 4 dzieci. Głównymi problemami występującymi w tych rodzinach było ubóstwo, bezrobocie, niewydolność wychowawcza, zaniedbywanie obowiązków rodzicielskich, nieumiejętność gospodarowania budżetem domowym, długotrwała choroba i niepełnosprawność, alkoholizm. W 2005 r. projekt zakładał również aktywizowanie członków

rodzin do uczestnictwa w spotkaniach z psychologiem, budowanie grupy wsparcia, stworzenie klubiku rodzin, co pozwoliłoby wzmocnić rodziny i uznać rolę jaką mogą odegrać w poprawie swojej sytuacji życiowej i społecznej. Zajęcia z grupą wsparcia ukierunkowane są na dziecko, aby wspierać dzieci i rodziców w ich rozwoju.

Wszelkie poszukiwania rozwiązań problemów społecznych powinny zaczynać się od rodziny, dlatego też w programie pomocy zaplanowano następujący rodzaj działań:

1. Opieka nad dziećmi;
2. Wolontariat młodzieżowy;
3. Praca z rodzicami rodzin wielodzietnych. Zajęcia grupy wsparcia. Poradnictwo;
4. Poradnictwo dla członków rodzin prowadzone w formie indywidualnej konsultacji;
5. Pomoc rzeczowa;
6. Spotkania integracyjne.

W sumie adresatami projektu objętych było 25 rodzin wielodzietnych z terenu miasta Radomia, znajdującymi się w trudnej sytuacji życiowej, borykającymi się z różnymi problemami. Ogólnie w projekcie udział wzięło 206 osób.

3.3. Caritas Diecezji Radomskiej

Caritas Diecezji Radomskiej ustanowiona dekretem Biskupa Radomskiego ks. Edwarda Majerskiego, w dniu 25 marca 1992 roku jest instytucją charytatywną Diecezji Radomskiej nawiązującą w swojej działalności do tradycji Caritas sprzed 1950 roku. Celem Caritas jest działalność charytatywna i humanitarna dla zrealizowania potrzeb duchowych i materialnych człowieka wyływająca z ewangelicznego przykazania miłości i mająca na uwadze godność każdej osoby ludzkiej bez względu na jej wyznanie, światopogląd, narodowość, rasę i przekonania²².

Caritas Diecezji Radomskiej obok zadań statutowych polegających między innymi na doraźnej pomocy ludziom najuboższym, poszkodowanym na skutek klęsk żywiołowych i działań wojennych, pomocy dzieciom i młodzieży, chorym starszym, niepełnosprawnym, bezdomnym – prowadziło szereg innych akcji, w tym także dla rodzin.

Kontynuowano między innymi pracę w:

- hospicjach domowych w Radomiu i Pionkach – 18 wolontariuszy w ciągu roku objęło opieką 42 chorych, a także udzielano wsparcia ich najbliższej rodzinie;
- jadłodajniach dla ubogich w Radomiu i Pionkach – w ciągu roku wydano ponad 300 tysięcy posiłków;
- Dzieło Bł. Ks. Bolesława Strzeleckiego – udzieliło finansowej pomocy na pokrycie kosztów leczenia i rehabilitacji dla 45 osób;
- Domu Matki i Dziecka im. Jana Pawła II – w ramach ośrodka terapii grupowej zorganizowano terapię dla 9 kobiet i 20 dzieci – ofiar przemocy w rodzinie, 29 osobom udzielono pomocy psychologicznej, medycznej, socjalnej, prawnej i duchowej;
- Katolickim Ośrodku Adopcyjno-Opiekuńczym – przygotowano i zakwalifikowano 14 rodzin do pełnienia rodzinnej opieki zastępczej, 24 rodziny adopcyjne, 13 rodzin jest w trakcie przygotowania do adopcji dziecka;

²² Statut Caritas Diecezji Radomskiej – Rozdział II – Cele i zadania § 4.

- z punktu wydawania odzieży skorzystało ok. 1200 osób ubogich, bezrobotnych i bezdomnych.

W Domu Interwencji Kryzysowej w Jasieńcu utworzono dom dziecka dla 20 dzieci. Od tego czasu ośrodek pełni dwie funkcje: interwencyjną dla ofiar przemocy i socjalizacyjną dla dzieci.

Wśród akcji organizowanych przez Caritas diecezjalną dla radomskich rodzin szczególne znaczenie miały:

- akcja pomocy dla dzieci szkolnych (zakup wyprawek) objęła ponad 400 dzieci;
- zbiórka środków finansowych na leczenie chorych dzieci;
- akcja pomocy świątecznej – Caritas Radomska przygotowała i rozdała ponad 1000 paczek żywnościowych przed Świętami Wielkiej Nocy i Bożego Narodzenia;
- bieżąca pomoc indywidualna, którą objętych zostało ponad 700 osób (odzież, leki, energia itp.);
- akcja wakacyjnego wypoczynku dzieci i młodzieży – z wyjazdów zorganizowanych przez Caritas Diecezjalną skorzystało ponad 1000 osób²³.

3.4. *Polski Komitet Pomocy Społecznej*

Celem PKPS jest dobrowolne i bezinteresowne niesienie pomocy osobom i rodzinom, które z różnych przyczyn niezdolne są do rozwiązywania swych życiowych problemów, w szczególności ludziom starszym, niepełnosprawnym, chorym, samotnym, zagrożonym demoralizacją, rodzinom pozbawionym środków do życia, ubogim i bezradnym.

Celem PKPS jest także kształtowanie postaw społecznych sprzyjających bezpośredniemu uczestnictwu w działaniach na rzecz osób potrzebujących pomocy, bądź wspieranie takich działań. Powyższe cele Stowarzyszenie realizuje przy pomocy środków finansowych pozyskiwanych od osób fizycznych i prawnych oraz organizacji krajowych i zagranicznych. PKPS prowadzi także, w ograniczonym zakresie, własną działalność gospodarczą, z której dochody przeznaczane są na pomoc potrzebującym. Do 1990 r. w kręgu zainteresowania PKPS byli ludzie w podeszłym wieku, chorzy i do nich głównie kierowana była pomoc. Od 1991 r. pomocą objęto również rodziny będące w trudnej sytuacji, dzieci i młodzież z rodzin niewydolnych wychowawczo oraz ubogich. Następną grupą objętą działalnością to osoby niepełnosprawne i od 1994 r. bezdomni²⁴.

Polski Komitet Pomocy Społecznej realizuje statutowe cele poprzez:

- organizowanie usług opiekuńczych w (domach) mieszkaniach podopiecznych;
- organizowanie i prowadzenie dożywiania;
- organizowanie różnorodnych form wypoczynku dla podopiecznych;
- udzielanie pomocy rzeczowej i, w miarę posiadanych środków finansowej;
- prowadzenie poradnictwa prawnego i pomocy prawnej;
- świadczenie pomocy dla skazanych opuszczających zakłady karne;
- świadczenie pomocy osobom bezdomnym i bezrobotnym;

²³ Powyższe dane statystyczne zostały zaczerpnięte ze sprawozdania merytorycznego Caritas Radomskiej za 2005 rok.

²⁴ <http://www.pkps.org.pl/zadania>

- świadczenie pomocy osobom niepełnosprawnym w zakresie rehabilitacji zdrowotnej, społecznej i zawodowej;
- udzielanie pomocy osobom dotkniętym klęskami żywiołowymi i ekologicznymi;

w szczególności:

- prowadzone są Kluby Seniora, stołówki, jadłodajnie, noclegownie itp.;
- prowadzone są świetlice i inne placówki opiekuńcze i opiekuńczo-wychowawcze;
- prowadzona jest różnorodna w formie działalność edukacyjna i szkoleniowa;
- współpraca z innymi organizacjami charytatywnymi w Polsce i w UE.

Formy pomocowej działalności PKPS na rzecz rodzin są następujące:

- pomoc finansowa (pieniężna) - PKPS jest organizacją, która na działalność w zakresie pomocy społecznej gromadzi środki finansowe z dobrowolnych wpłat i datków od osób prywatnych, firm i instytucji. Są to więc środki społeczne i ich wielkość zależy od dobroczynności i możliwości finansowych ofiarodawców. W tej dziedzinie PKPS ma ograniczone możliwości w stosunku do potrzeb. Bezpośrednia pomoc finansowa podopiecznym PKPS udzielana jest w wyjątkowych przypadkach.
- pomoc rzeczowa - taka pomoc udzielana jest w najróżniejszych formach w zależności od możliwości stowarzyszenia i potrzeb podopiecznych. W tej formie pomocy PKPS ma większe możliwości ponieważ łatwiej jest pozyskać dary w naturze od ofiarodawców niż w postaci gotówki. W ramach tej pomocy rozdzielane są potrzebującym dary w naturze: odzież, obuwie, żywność w paczkach oraz żywność w postaci gotowych posiłków jednodaniowych i drugich śniadań dla dzieci w szkołach, meble i sprzęt gospodarstwa domowego.
- usługi - najważniejsze i bardzo wartościowe w działalności stowarzyszenia są różnego rodzaju usługi świadczone dla podopiecznych. Wymienić tu należy: - dożywianie w postaci gotowych dań oraz żywności dostarczanej do domów podopiecznych, usługi pielęgnacyjne i opiekuńcze.

3.5. Hospicjum Królowej Apostołów

Wspólnota Ludzi Dobrej Woli wielu zawodów skupiona w Hospicjum Królowej Apostołów niesie profesjonalną opiekę medyczną, duszpasterską i inną, osobom dorosłym cierpiącym z powodu choroby i dzieciom w terminalnej fazie każdej choroby. Hospicjum współpracuje ściśle z chorym i jego rodziną.

Do najważniejszych zadań realizowanych przez Hospicjum Królowej Apostołów zalicza się²⁵:

- organizowanie i prowadzenie wsparcia dla osób dorosłych i dzieci terminalnie chorych oraz dla ich rodzin;
- opieka duszpasterska;
- prowadzenie niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej, hospicjów stacjonarnych, m. in. poradni dla osieroconych, poradni psychologiczno-rehabilitacyjnej;

²⁵ Diagnoza socjalna regionu radomskiego – wybrane zagadnienia, Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom 2004, s. 163.

- prowadzenie posług medycznych, duchowych, psychologicznych, socjalnych w domach chorych,
- organizowanie kolonii, obozów, zimowisk i innych imprez turystyczno-rekreacyjno-kulturalnych dla dzieci osieroconych i chorych.

W Hospicjum działa obecnie 47 wolontariuszy. Udzielana jest pomoc 140 pacjentom w tym: osobom osieroconym, chorym, rodzinom osób chorych.

3.6. Ośrodek Interwencji Kryzysowej²⁶

Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Radomiu został otwarty w dn. 25.01.2001r. Starania o utworzenie tego typu placówki trwały od 1994r. Od 1993r. Komitet Ochrony Praw Dziecka wspólnie z TPD prowadziły Rodzinny Ośrodek Interwencyjno-Mediacyjny, który zajmował się szeroko pojętą problematyką rodziny. Prowadził głównie działalność interwencyjną oraz mediacje i poradnictwo rodzinne. W skali roku do Ośrodka wpływało od 350- 550 spraw. Jednak ze względu na ograniczenia kadrowe i lokalowe placówka nie była w stanie przyjmować większą liczbę zgłoszeń.

Wówczas to zrodził się pomysł powołania Ośrodka Interwencji Kryzysowej, który dawał możliwość niesienia pomocy praktycznie wszystkim którzy takiej pomocy potrzebowali. Opracowany został program działania takiego Ośrodka i starano się utworzyć lobby na rzecz powołania takiej placówki w Radomiu.

Ośrodek Interwencji Kryzysowej, powstał jako pierwszy na Mazowszu. W 2001r. wpłynęło do niego 1050 spraw dot. problemu rodziny i co najważniejsze, który w tych trudnych sprawach potrafi pomóc i pokazać drogę wyjścia z kryzysu. Ośrodek jest samodzielną jednostką organizacyjną podległą Zarządowi Powiatowemu TPD w Radomiu. Terenem działania Ośrodka jest miasto Radom. W pierwszej kolejności do Ośrodka są przyjmowane kobiety i dzieci mieszkające w Radomiu.

Ośrodek przeznaczony jest dla kobiet i dzieci dotkniętych przemocą, które nie mogą przebywać w swoim rodzinnym środowisku. Natomiast zadaniem Ośrodka jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwycięzenie trudnych sytuacji związanych z doznawaną przemocą, których nie są one w stanie pokonać wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia. Ośrodek współpracuje z innymi instytucjami pomocy społecznej, policją, organami wymiaru sprawiedliwości, prokuraturą, placówkami służby zdrowia, placówkami oświaty oraz innymi podmiotami działającymi w szeroko rozumianym obszarze pomocy.

Zakres działalności Ośrodka sprowadza się do wsparcia ambulatoryjnego oraz hotelowego. Część hotelowa Ośrodka przeznaczona jest wyłącznie dla kobiet i dzieci dotkniętych przemocą, które nie mogą przebywać w swoim rodzinnym środowisku. Pobyt w hotelu Ośrodka jest dobrowolny i czasowy (do 3 miesięcy). Natomiast z pomocy ambulatoryjnej mogą korzystać nie tylko osoby korzystające z pomocy hotelowej. Pracownicy Ośrodka mogą także udzielać stosownej pomocy w miejscu zamieszkania klienta.

Osoby potrzebujące pomocy mogą zgłaszać się do Ośrodka osobiście, telefonicznie lub listownie. Mogą one być także skierowane do Ośrodka z innych instytucji, organizacji i placówek współpracujących z Ośrodkiem. Objęcie specjalistyczną pomocą następuje po bezpośrednim kontakcie osoby pozostającej w kryzysie. Formy, rodzaj i czas pomocy jest

²⁶ <http://www.tpd.radom.pl>

każdorzazowo ustalany przez personel Ośrodka. W przypadku wątpliwości decyzję w ww. sprawach podejmuje dyrektor Ośrodka lub osoba do tego upoważniona.

Ośrodek zapewnia kompleksową pomoc psychospołeczną polegającą na:

- a) prowadzeniu interwencji kryzysowej w siedzibie Ośrodka,
- b) prowadzeniu interwencji kryzysowych telefonicznie,
- c) prowadzeniu poradnictwa psychologiczno - pedagogicznego indywidualnego i rodzinnego,
- d) prowadzeniu poradnictwa socjalnego i prawnego,
- e) prowadzeniu działalności edukacyjnej i informacyjnej,
- f) zapewnieniu całodobowego miejsca pobytu w części hotelowej Ośrodka w przypadkach uzasadnionych zagrożeniem bezpieczeństwa życia klienta,
- g) animowaniu i prowadzeniu grup wsparcia.

3.7. Związek Stowarzyszeń Radomski Bank Żywności

Radomski Bank Żywności został powołany z inicjatywy bp. Jana Chrapka w sierpniu 2000 roku, jako związek stowarzyszeń. Organizacjami założycielskimi są: Caritas Diecezji Radomskiej, Liga Kobiet Polskich oraz Towarzystwo Przyjaciół Dzieci. Obecnie członkowie Związku Stowarzyszeń Radomski Bank Żywności to: Caritas Diecezji Radomskiej, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Stowarzyszenie "Inicjatywa Lokalna", Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym oraz Fundacja "Dać Sercom Nadzieję".

Powołanie Banku było podyktowane potrzebą społeczną. Wobec narastającej pauperyzacji ludności, przy jednocześnie narastającym zjawisku marnotrawstwa artykułów spożywczych koniecznym stało się stworzenie pomostu pomiędzy producentami i dystrybutorami a organizacjami, realizującymi zadania z zakresu pomocy społecznej. Takim pomostem stał się Radomski Bank Żywności nieodpłatnie przekazujący pozyskaną żywność osobom potrzebującym. Związek Stowarzyszeń Radomski Bank Żywności jest organizacją pozarządową, działającą na zasadzie "non-profit". Nie prowadzi działalności gospodarczej. Głównym celem statutowym Banku jest racjonalne wykorzystywanie pozyskanej żywności. Dla realizacji tego celu Bank prowadzi systematyczne, bezpłatne pozyskiwanie i rozdawnictwo żywności. Na Radomskiej Giełdzie Rolnej wolontariusze Banku prowadzą codzienne zbiórki owoców i warzyw.

Radomski Bank Żywności systematycznie rozszerza swą działalność, czego dowodem jest ilość pozyskiwanej żywności: w roku 2000 około 32 tony, w roku 2001 - 56 ton, w roku 2002 - 103 tony, w roku 2003 - 318,4 tony o wartości 2 582 000 zł. Funkcjonowanie Banku oparte jest w dużej mierze na współpracy z organizacjami charytatywnymi. Zasady tej współpracy są określone w Karcie Współdziałania podpisywanej z woli obu stron, a dotyczą współuczestnictwa w dystrybucji żywności na rzecz osób potrzebujących - podopiecznych organizacji charytatywnej.

Misja i główne cele statutowe Banku to²⁷:

- systematyczne pozyskiwanie i rozdawnictwo żywności, zwłaszcza tej o krótkim terminie przydatności do spożycia oraz jej racjonalne wykorzystanie,

²⁷ <http://bazy.ngo.pl>

- zapobieganie marnotrawstwu żywności przez zagospodarowywanie nadwyżek produkcyjnych, towarów z uszkodzonymi opakowaniami, serii próbnych, towarów o kończącym się okresie przydatności do spożycia itp.,
- wspieranie organizacji charytatywnych, placówek opiekuńczych i systemu pomocy społecznej, świetlic środowiskowych, darmowych jadłodajni, schronisk, noclegowni dla bezdomnych, domów dziecka, placówek wychowawczych, rehabilitacyjnych i innych prowadzących żywienie,
- organizowanie okazjonalnych powszechnych zbiórek żywności na potrzeby organizacji działających na rzecz najbiedniejszych,
- angażowanie ludzi do podejmowanych działań na rzecz osób potrzebujących, wyrabianie wśród młodzieży wrażliwości na los innych, oraz budowanie więzi solidarności z ludźmi pokrzywdzonymi przez los, będącymi w potrzebie,
- tworzenie płaszczyzny współdziałania ludzi o różnych postawach społecznych, orientacjach politycznych i przekonaniach światopoglądowych.

Żywność przekazywana jest do organizacji współpracujących z Bankiem, a zajmujących się pomocą żywnościową dla najuboższych. Aktualnie Bank przekazuje bezpłatną żywność do 89 organizacji, obejmujących pomocą żywnościową 29 538 osób.

Podsumowanie

Reasumując należy stwierdzić, że organizacje pozarządowe w regionie radomskim odgrywają niezwykle ważną rolę jeżeli chodzi o pomoc rodzinom. Związane jest to przede wszystkim z ciężką sytuacją rodzin spowodowaną wysokim bezrobociem i ubóstwem. Organizacje pozarządowe uzupełniają pomoc uzyskaną przez rodziny od takich ośrodków jak MOPS czy PCPR. Organizacje udzielają pomocy pod każdym względem: finansowym, rzeczowym, usługowym, psychologicznym, pedagogicznym, medycznym, jak i duchowym. O fakcie, że pomoc ta jest niezbędna, i że korzysta z niej dość duża liczba rodzin wskazują przedstawione statystyki. Działalność organizacji jest o tyle ważna, że starają się one zarówno pomóc rodzinom wybrnąć z kryzysu i ciężkiej sytuacji życiowej, ale również chcą, aby te rodziny „wyszły” za ich pomocą z ciężkiego ubóstwa w jakim się znalazły – poprzez np. poradnictwo i aktywizację zawodową. Jednakże często pomoc ta jest pomocą długofalową, jak w przypadku rodzin wielodzietnych, które są wspierane przez długi okres czasu pozostając na lata klientami organizacji pozarządowych.

Dzięki zaangażowaniu wszystkich członków poszczególnych organizacji, a także wszystkich pomocnych osób z zewnątrz działalność pozarządowa w Radomiu na rzecz rodzin i osób potrzebujących rozwija się. Swoim działaniem organizacje pozarządowe pragną pokazać, że można w tej trudnej sytuacji pomóc rodzinom nie tylko materialnie, ale ukazać możliwości realizowania się nawet w trudnych warunkach.